

LES GUERRES D'AFRIQUE. DES ORIGINES À NOS JOURS

BENKES MIHÁLY

A szerző a hadtudomány állhatatos kutatója és oktatója. Több évtizedes munkásságának kiemelt területe az Afrika kontinensen lezajlott háborúk leírása és a mindenkori nemzetközi környezet eseménytörténetéhez való kapcsolatok feltárása. A polemológia méltán elismert tudósa, aki 1987 és 2013 között 25 művet publikált az afrikai konfliktusokról és háborúkról. Felgyűjtött ismereteit a párizsi *École de Guerre* professzoraként, valamint az általa gondozott *L'Afrique réelle* internetes folyóiratában adja közre. Emellett aktív részese több nemzetközi szervezet szakértői körének.

A jelenlegi könyv a teljesség igénye nélkül a *prekoloniális korszaktól* kezdve az *európaiak hódításain*, a *gyarmati és függetlenségi korszakon* át a *jelenig* mutatja be és értelmezi a földrészen kirobbant erőszakos harcok, háborúk, genocídiumok és terrorcselekmények történetét. A fentiek alapján négy részre tagolt mű anyagát megelőzően, de már kutatásai nyomán levont következtetései alapján beavatja az olvasót az afrikai háborúskodások különféle típusainak ismerveibe. Három nagy formát (típust) vázol fel a kontinens területén történt háborús cselekmények kapcsán: 1) *Ugyanazon etnikumhoz tartozó családok vagy törzsek közötti összetűzések* (pl. a *nguni* etnikum két csoportja, a *ndebele-matabelék* és *zuluk* közötti konfliktusosság). 2) *Az eltérő származású/eredetű népségek közötti, jellegzetesen területvédelmi, illetőleg területbirtoklási okból keletkezett háborúskodások* (pl. a *fehér berber*ek támadásai a *fekete népség* ellen a Szaharában, vagy a Limpopo déli részén zajlott expanziós harcok, amelyet a *ngunik* folytattak a *khoisanok* rovására). 3) *A kelet-afrikai zónákban állandósult összecsapások a pásztornépek között, valamint a pásztornépek és a földművelő népek között.*

Az afrikanisztika szakmai köreiből a mai napig különféle terminológiai kérdések merülnek fel. Lugan egy rövid útmutatást ad „Ethnie, tribu, clan” címmel, hogy koherens fogalmi használatra hívja fel olvasóit. Didaktikai szándéka kifejeződik a kötet szerkezeti felépítésében, stílusában, apparátusában és szemléltető anyagában is, s ekként könyve – nem mellékesen – megbízható tartalommal bíró felsőfokú taneszköz funkcióját is betölti.

Az *első részben* döntően az észak-afrikai régiókban történtek magvas leírása szerepel, jóllehet a források szűkös volta és hiányosságai az időszámításunk előtti évezredektől egészen az i.sz. VIII. századig komoly próba elé állította a kutatókat,

Bernard Lugan

Les Guerres d'Afrique. Des origines à nos jours

Éditions du ROCHER, 2013. p. 403

kivéve a *szaharai* és *ausztrál-afrikai* régiókban évezredek alatt lejátszódott benépesülési és territoriális háborúkat. (12-16. o.) Az *egyiptomi dinasztikus történelem* jellegzetességeként az Egyiptom földrajzi helyzetéből következő többirányú területi expanziók folyamán tapasztalható birodalmi katonapolitika és hadseregfejlesztés alakulásáról kapunk alapismereteket. (16-19. o.) A katonai taktika változását hangsúlyozza a szerző a *Róma és Karthágó közötti*, „*első gyarmati háborúként*” említett súlyos harcok sorozatában. (19-23. o.) Az *arabok két szakaszban véghezvitt térhódításai* a területfoglalás új válfaját jelentették, mivel a berberek lakta térség frontvonalának áthelyezésével jártak a hadjáratok. (23-28. o.)

A kötet *második részében* a szerző részletezően mutatja be az *afrikai harcosok* és a *nagy katonársadalmak* jegyeit és funkciójukat. Így *Marokkó* és a marokkói hadsereg ütközeteit a portugál intervenciós erőkkel, illetve a marokkói hadjáratokat a Szaharától délre fekvő régióban (1. a Timbuktu expedíciót 1591-ben). A marokkói hadsereg ismertetése során már a 19. sz. közepéig előrettekintő elemzést közöl Lugan, jelezve, hogy a marokkóiak technikai képességeit az algériai francia hadsereg az

1930-as évek elején már jóval felülmúlta. (23-40. o.) E rész következő fejezeteiben a kontinens újabb régiói felé fordítja figyelmünket a szerző. Körültekintően mutatja be a *dzsihadista háborúk és hódítások* erőit és csatáit a XVIII. század végétől kezdődően a Szahelben (I. a három nagy dzsihadot a hauszák földjén, 1804; Macinában, 1818; és a bambarák ellen, 1852). Külön alfejezetben írja le a szerző a *mahdizmus behatolását* nilotikus Afrikába. (40-45. o.) A következő három fejezetben már a *ruandai és zulu királyságok* különös „militarista” kultúrájának elemzését találjuk. (45-59. o.)

A harmadik fejezetben a kontinens két szélső, déli és északi pontján létező exogén háborús társadalom etno-militarista profiljával ismertet meg bennünket a szerző, északon a *mamelukok* és délen a *búrok* történetén keresztül közelíti meg és fejt ki fő témáját. A *mameluk szultánátusban* közép-ázsiai „importált” örökös katonai arisztokrácia játszott döntő szerepet, a *búrok* viszont biblikus inspiráció alapján hozták létre a katonai-társadalmi viszonyaikat. (60-71.o.)

A kötet további részeiben a szerző már az új- és legújabb kor, továbbá a jelenkor afrikai háborúit vizsgálja és ismerteti. A *gyarmati háborúkról* szóló második rész bevezetője rávilágít arra a történelmi változásra, melyet Afrika modernkori gyarmatosítása jelez. Európa materiális, technikai-kommunikációs, modern fegyverzete vitathatatlan fölényt jelentett.

Lugan külön fejezetekben dolgozza fel *Franciaország* behatolását a kontinens északi, nyugat- és közép-afrikai régióiba (77-96. o.), *Nagy-Britannia* ausztrál-afrikai háborúit és a *búrok* háborúját (97-115. o.), Németország afrikai akcióit (I. a hererók háborúját) és az *olasz* katonai kudarc esetét (I. az adouai ütközet kimenetelét). Az angol és a francia gyarmatosítás esetében hiteles, gazdagon dokumentált leírást ad, kimutatva, hogy gigantikus vállalkozásuk során a fölényüket jelentősen mérsékelte az afrikai környezet, a természeti feltételek, a rendkívüli távolságok, ellátási és egészségügyi nehézségek. A gyarmatosítás sajátos formájáról, a *Société anti esclavagiste belge* (SAB) magánháborújáról szóló alfejezet már átvezet a gyarmati időszak háborúhoz. (116-131.o.)

A gyarmati berendezkedést előkészítő katonai műveletek növelték a nemzetközi aktorok közötti ellentéteket. A kötet *harmadik részében* az 1914 és 1942 közötti periódusból az *első világháború*, a *Rif-háborúk*, az *etiópai háború* és a *második világháború* áthatásait és következményeit elemzi az afrikai gyarmatok vonatkozásában. E fejezetek és alfejezetek tárgyalják a szuezi, a nyugat-afrikai háborúkat, a kameruni, a délnyugat-afrikai összetűzéseket a német-angol-belga konfrontációkat, a Marokkótól Etiópiáig terjedő katonai küzdelmeket és a második világháború 1940-42 közötti katonai műveleteit (I. a szövetségesek 1942-es partraszállását és annak katonai következményeit). (135-180.o.)

A kötet terjedelmének felét a dekolonizáció és a függetlenségi periódus tüzetes bemutatása tölti ki (I. a III. rész 4. fejezetét és a IV. rész fejezeteit! – 181-364. o.). A szerző ismét a jelenig vezeti az olvasót a *kenyai*, *algériai* és *portugál-afrikai* dekolonizációs háborúk történetében (181-207. o.). Lugan három nagy realitásra hívja fel a figyelmet. Az első a *függetlenségi mozgalmak megjelenése* az egész kontinensen, a második az *oktrojált politikai-jogi függetlenségi processzustól* eltérő harci szellemi-

ség megjelenése több régióban, s a harmadik a *brit és francia dekolonizáció közötti különbségből* következő reagálások.

A dekolonizációs fegyveres konfliktusok sorából kiemelkedik az 1961-1975 közötti *luzofón Afrika* területét alkotó Angola, Mozambik, Bissau-Guinea, Zöld-foki és Sao Tomé-Principe szigetek régióiban, mint Portugália integráns részein zajló katonai, politikai, pszichológiai permanens konfliktusosság. A kétpólusú világ szemben álló erőinek beavatkozásai, befolyásoló manőverei és a szomszédos afrikai államok aktív katonai részvétele és ezek együtthatásának negatív következményeit ismerhetjük meg külön alfejezetekben. Az ún. *lusotropikalismus* (lusotropicalismo) modell jegyében a felkelők elleni küzdelemben portugál részről nem haboztak a törzsi gyűlölködést felszítani, jóllehet az egyes területek ellenállási képességei és feltételei között jellegzetes különbségek voltak (l. az angolai és a mozambiki háborúk lefolyását, ill. mérlegét – 195-207. o.).

Mindaz, amit a szerző szisztematikus munkája révén az afrikai háborúk történetéből könyve első három részében közölt, megkönnyíti az 1960-2013 közötti szüntelen fegyveres összetűzések, háborúk és terrorista akciók megértését. Alighanem igaza van, amikor a *negyedik rész* bevezetőjében azt állapítja meg, hogy „a nagy afrikai konfliktusok a függetlenség után keletkeztek”. Az elmúlt fél évszázad háborús eseményei jórészt Afrika-közi és etnikai konfliktusosságot hordoznak magukban, de nem mentesek a külső állami és nem állami szereplők befolyásolásától, felbujtó és támogató tevékenységeitől sem. Az afrikai túlélési körülményei nem kedveznek az általános konszolidációnak, több esetben fegyveres erőszakhoz folyamodnak.

Lugan a függetlenségi korszak évtizedeiben lezajlott háborúk vizsgálata során ismételten négy megjelenési formát különít el: a) *az egy országon belüli etnikai konfliktusokat*, b) *több ország részvételével zajló konfliktusosságot*, c) *két ország közötti háborúskodást*, d) *a gyarmati periódusra és a hidegháború idejére visszavezethető fegyveres összetűzéseket*. Lugan felmérése szerint a szinte „természetes” indítékok – a mélyszegénység, a túlnépesedés, a primer javak (különösen az olaj, ill. más stratégiai nyersanyagok) – birtoklásának szándékán túl a politikai problémák a meghatározó indikátorai az erőszak eskalációjának. A szerző ezek közül hármat emelt ki: *az állam és a hatalom alacsony intézményesülési szintje, a demokrácia-deficit* (ideértve a kisebbségek kiszolgáltatottságát) és *a nemzet európai ideájának gyökértelensége*, mivel az afrikai társadalmi rend és politikai mechanizmusok továbbra is a közösségi struktúrák különféle töltetű – kvázi atavisztikus - hagyományaihoz kapcsolódnak.

A jelen korszak háborúinak bemutatását Lugan a kontinens földrajzi felosztása keretében tárja elénk, pontosan megjelölve az egyes térségekben kirobbant és zajló konfliktusok számát, betekintést adva a kiváltó okokba és a fegyveres harcok menetébe, azok lokális és tágabb körű regionális és nemzetközi vonatkozásaiba. A negyedik rész első fejezetében szerepel *Észak-Afrika négy konfliktusa, a marokkói-algériai kettős konfliktusosság a szaharai övezetben* (1963-tól), *az algériai polgárháború* (1992-2002) és *a líbiai háború* (2011). (208-233. o.)

Külön fejezet szól a *szaharai-szaheli háborúkról*, amelyek egyfelől a művi határok léte, másfelől a pásztortársadalmak válságának megoldatlansága miatt időről időre kiújulnak – Mali, Niger, Csád és Darfúr tartoznak ide. Ezek sorából is kiemelkednek a *tuareg háborúk*, a maguk bonyolultságával. (234-260. o.) Alapos leírását kapjuk az *Afrika Szarván folytatott háborúknak*, amelynek geopolitikai jelentősége a hidegháború után is változatlan (l. a húsz éves etiópai háborút, az Etiópia-Eritrea konfliktust (1998-2000), az 1977 óta tartó szomáliai háborúkat). (261-275.o.) A *szudáni háborúkról* szóló fejezetben (1956-2013) a konfliktusok profiljának meghatározásához nélkülözhetetlen információkat dolgozott fel a szerző (l. az Észak és Dél közti rassz-konfliktusokat, a darfúri etnikai háborúkat, a szudáni határkonfliktusokat, ill. a két Szudán között 2011-ben kitört háborút). (276-288.o.)

A kontinens nyugati partvidékén 1990-2013 között szintén több etnikai háborúra került sor, amelyek eltérő szintű intenzitással zajlottak Libéria, Sierra Leone, Elefántcsontpart és Nigéria területein és körzetében. A szerző akkurátusan feldolgozta a háborús szereplők változó indítékait és érintettségét a különféle vallási, terrorista csoportok, külső szereplők és hatalmak tekintetében. (289-309.o.)

Az Afrika szívében, Afrika motorjaként aposztrofált Zaire (Kongói Demokratikus Köztársaság, RDC) területét és szomszédos államait érintő fél évszázados háborúk (1960-2012) a földrész egészére hatással voltak. (Az 1998-ban kirobbant háború két szemben álló koalíciós csoportjában mintegy tíz ország lépett fel.) A szerző elismerésre méltó tömörítéssel és súlypontozással dolgozta fel az igen összetett és szerteágazó, különféle indítatású fegyveres incidensek, szeparatista törekvések, polgárháborús színezetű etnikai zavargások és összetűzések, valamint a sorozatos, központi hatalom elleni felkelések, ösztönös lázadások, a szomszéd államokkal való összeütközések, valamint a külső intervenciók és az ENSZ égisze alatt folytatott missziók eseménytörténetét. A mai Zaire mindenkori nagy kérdése, hogyan érhető el az egység megőrzése és erősítése. Lugan az események szenttelen leírásával hasznos eligazítást ad a történetekről, az olvasóra bízva, hogy hozzálát-e a nagy mennyiségű irodalom megismeréséhez. Az 1990-es évek utolsó éveire érett meg egy hatékony koalíció megkötésének gondolata, mely a leginkább érdekelt Angolán kívül Szudánt, Zimbabwét, Namíbiát és

Mindaz, amit a szerző szisztematikus munkája révén az afrikai háborúk történetéből könyve első három részében közölt, megkönnyíti az 1960–2013 közötti szüntelen fegyveres összetűzések, háborúk és terrorista akciók megértését. Alighanem igaza van, amikor a negyedik rész bevezetőjében azt állapítja meg, hogy „a nagy afrikai konfliktusok a függetlenség után keletkeztek”

Csádót is magába foglalta. Ruanda hathatós fellépésével a második kongói (RDC) háború megszűntette az angolai ellenzék alsó-kongói mozgásterét és megteremtette a két Kongó közötti térségben – Cabindában – élő angolai enklávé biztonságát. (Az angolai gáz- és olajtermelés 80%-a innen származik.) A *Laurent-Désiré Kabila* körül létrejött koalíció felbomlása azonban újabb kockázatokat hozott a szereplők körében. A szerző beszámol az ituri háború (1996-2004) és a második kivui háború (2007-) további menetéről. (310-327. o.)

A kötet utolsó előtti fejezetében a *ruandai háború* 1990-1994 közötti eseményeit követhetjük nyomon, egészen a genocídium hónapjait (1994. április-június) követő „Operation Turquoise” elnevezésű, a 929. sz. ENSZ BT határozat felhatalmazásával beavatkozó francia erők humanitárius célzatú műveleteinek részleteiig. Az utolsó fejezetben egyfelől az 1965-2002 közötti szakaszosan zajló *angolai háborúk*, másfelől az 1975-1992-es *mozambiki háborúk* eseményeivel és következményeivel ismerteti meg olvasóit a szerző. (350-362. o.)

A kötet közepén elhelyezett 66 oldalas térképességlet valamennyi háborúhoz kapcsolódó illusztrációt tartalmaz, amely könnyebbé teszi a szembenálló felek harci cselekményeinek áttekintését. A kötet terjedelmes névmutatóval (365-376. o.) és kimerítő bibliográfiával zárul (377-397. o.). Lugan erénye, hogy sikerült a rendkívül összetett, olykor kibogozhatatlan ellenséges viszonyok fő vonalát megragadnia és közérthető stílusban, számos híryanag szövegrészleteinek szövegbe való elhelyezésével is hitelesíteni a leírtakat és motiválni a kötet használóit. S bár közvetlenül nem tér ki a háborúhoz kapcsolódó fegyverkereskedelmi kérdésekre, a katonai képességek dokumentálásával jelzi a fegyverkezés és a háborúzás terén végbemenő változásokat, annak forrásait.

Lugan olyan „tudástárat” adott közre, mely szentvelen történeti láttelepe a kvázi végtelen afrikai háborúknak, s ezáltal hívja elő olvasói kutatói ösztönét és kíváncsiságát. A „száraznak” tűnő előadásmód és szöveg, skolasztikus stílus vitathatatlanul tartalmazza a háborúk szövevényes szűkebb és tágabb környezetét, a motivációs elemek komplexitását, a háborúzás perszonális vonatkozásait. Magas színvonalú, szakmai élvezetet keltő munkájával megbízható ismeretekhez és tudáshoz segíti mind a felsőfokú oktatás hallgatóit, mind az afrikanisztika művelőit. ☀

publikon
KIADÓ

www.publikon.hu

Teljes körű kiadási tevékenység
a kézirattól a könyvespolcig!

Jelentesse meg könyvét a Publikon Kiadónál!

OLCSÓ | MEGBÍZHATÓ | RUGALMAS | GYORS

